

УДК 336.14:330.322:334.72-043.86(477)

DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2026-3-1>

РОЛЬ БЮДЖЕТУ У СОЦІАЛЬНОМУ ІНВЕСТИВАННІ ТА СТВОРЕННІ ПЕРЕДУМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Ю. А. ГЛУЩЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5530-0340>

К. А. ПИЛИПЕНКО

доктор економічних наук, професор,
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3170-1208>

І. В. БІЛОУС

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9694-277X>

Анотація. Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі бюджету у забезпеченні соціального захисту населення та розвитку підприємництва. **Методика дослідження.** Для досягнення мети використано методи наукової абстракції, узагальнення, системного та графічного аналізу. **Результати.** Запропоновано напрями розвитку соціального інвестування через підвищення ефективності бюджетних програм, партнерство з громадським сектором у наданні соціальних послуг та вдосконалення бюджетних механізмів підтримки підприємництва. **Практична значущість результатів дослідження.** Застосування запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню результативності системи соціального захисту, стимулюванню розвитку підприємництва та забезпеченню збалансованого функціонування національної економіки.

Ключові слова: бюджет, доходи, видатки, соціальне інвестування, підприємництво, фінансування, стимулювання, ВВП.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. В умовах сучасних соціально-економічних трансформацій України зростає роль бюджету як ключового інструменту реалізації соціального інвестування та формування передумов для розвитку підприємництва. Ефективне використання бюджетних ресурсів забезпечує фінансування соціальних програм, підтримку зайнятості населення, стимулювання підприємницької активності та сприяє сталому економічному розвитку. Водночас актуальними залишаються питання підвищення результативності бюджетних видатків, удосконалення механізмів фінансової підтримки бізнесу та посилення взаємодії державного і місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі бюджету, публічних фінансів та бюджетної політики досліджували О. Василюк, В. Опарін, Ж. Кононенко [1], І. Луніна [4], К. Павлюк, В. Федосов, О. Яріш [1]. Теоретичні засади соціального інвестування та його значення у забезпеченні сталого розвитку висвітлено у працях Н. Колещук [8], І. Ломачинської [3], М. Супру-

ненко [3], Чухрай [8], М. Щербакіна [8], Я. Юхмана [8], В. Н. Яневич [9]. Окремі аспекти фінансової підтримки підприємництва та формування сприятливого бізнес-середовища досліджували В. Кравченко, О. Кириленко та інші науковці. Водночас актуалізується необхідність поглиблення досліджень щодо використання бюджетних інструментів у сфері соціального інвестування та підтримки розвитку підприємництва в Україні.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексне дослідження ролі бюджету у процесах соціального інвестування та створенні умов для розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах соціально-економічних трансформацій та воєнного конфлікту в Україні особливої актуальності набуває питання ефективності використання бюджетних ресурсів. Досягнення цілей потребує гнучкого бюджетного механізму, здатного оперативно реагувати на суспільні потреби, забезпечувати соціальну справедливість і підтримувати економічну стабільність.

У цьому контексті державний та місцеві бюджети відіграють ключову роль у фінансуванні соціального захисту населення та формуванні сприятливих умов для розвитку людського капіталу і підприємницької діяльності [4]. Встановлено, що вони є складовими системи публічних фінансів і становлять систему економічних відносин, які виникають у процесі формування, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів держави й органів місцевого самоврядування [1, с. 54].

Соціальне інвестування розглядається як один із ключових напрямів бюджетної політики, оскільки воно дає змогу не лише задовольняти соціальні потреби населення, а й формувати передумови для розвитку людського капіталу. Зокрема, державні видатки на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист розглядаються як довгострокові інвестиції, що підвищують продуктивність праці, сприяють інноваційному розвитку та економічному зростанню громад. Таким чином, соціальне інвестування виступає інструментом досягнення стратегічних цілей держави щодо забезпечення економічного розвитку, соціальної стабільності та післявоєнного відновлення країни. Зазначене зумовлює необхідність більш детального аналізу наукових підходів до трактування сутності соціального інвестування (табл. 1).

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що соціальне інвестування є багатогранною економічною категорією, яка поєднує економічні, соціальні та управлінські аспекти. У науковій літе-

ратурі воно розглядається як інструмент досягнення соціального ефекту, механізм стратегічного розвитку територіальних громад або форма довгострокових вкладень, спрямованих на підвищення якості життя населення. Спільною рисою більшості наукових підходів є орієнтація на досягнення довгострокового суспільного результату, тоді як їх відмінності полягають у різному ступені акцентування уваги на фінансовій віддачі або соціальному ефекті.

На нашу думку, соціальне інвестування слід розглядати як цілеспрямоване залучення фінансових, матеріальних та нематеріальних ресурсів у розвиток соціальної сфери, що забезпечує одночасне досягнення економічних результатів і суспільного ефекту, зокрема підвищення рівня та якості життя населення, зміцнення людського капіталу та підтримку сталого розвитку територій в умовах сучасних викликів.

Попри вжиті заходи щодо вдосконалення бюджетної політики, спрямовані на підвищення ефективності, прозорості та забезпечення цільового використання бюджетних ресурсів, залишаються проблеми нерівномірного фінансування соціальних програм у регіонах, недостатньої прозорості розподілу бюджетних коштів і обмеженого використання бюджетних інструментів для підтримки малого та середнього бізнесу [6].

Динаміка частки ВВП, що перерозподіляється через доходи державного та місцевих бюджетів у 2020–2025 рр., представлена на рис. 1, відображає

Таблиця 1

Сутність категорії «Соціальне інвестування»

Автори	Визначення
Ломачинська, І., Супруненко, М. [3, с. 113]	«...вкладення матеріальних, нематеріальних чи фінансових активів у соціальну сферу з метою отримання як фінансової вигоди, так і позитивного соціального ефекту»
Юхман, Я., Колешук, Н., Щербаков, М., Чухрай В. [8]	«...важливий стратегічний інструмент бізнесу й громад для підтримки громад, розвитку соціально значущих ініціатив, особливо в умовах війни»
Яневич Н. [9, с. 99]	«...довготермінові вкладення фінансових ресурсів в об'єкти соціальної сфери з метою покращення якості життя людей»

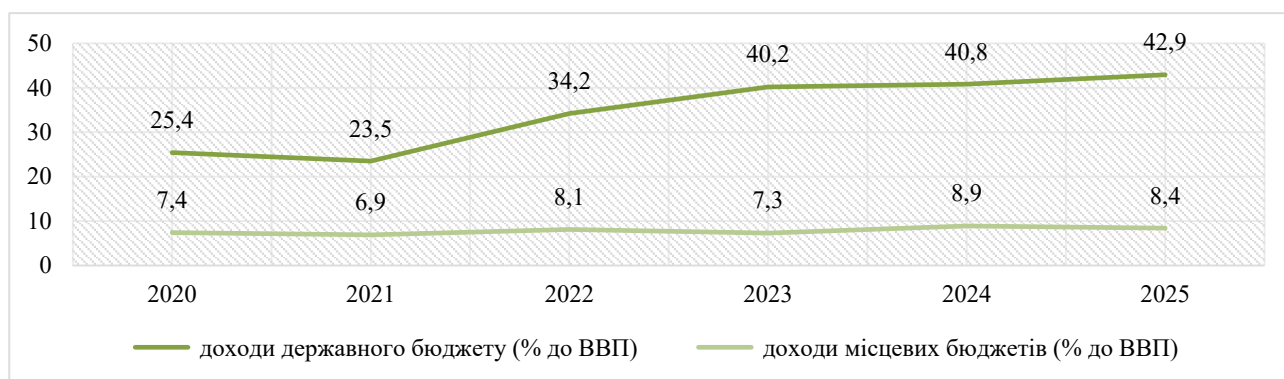

Рис. 1. Динаміка перерозподілу ВВП через доходи бюджету з урахуванням трансфертів за 2020–2024 роки, %

Джерело: [2; 5; 7]

зміни у масштабах бюджетного впливу на економіку. Аналіз даних свідчить про зростання частки доходів державного бюджету у ВВП у 2022–2025 рр. за одночасної стабільності частки доходів місцевих бюджетів, що вказує на посилення ролі державного бюджету в концентрації фінансових ресурсів в умовах кризових явищ.

Видатки державного бюджету переважно спрямовуються на фінансування поточних соціальних потреб, що обмежує можливості довгострокового інвестування в людський капітал (рис. 2).

Аналіз структури видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2021–2025 рр. свідчить про її відносну стабільність до 2023 року та суттєвий перерозподіл бюджетних ресурсів між напрямками соціальної підтримки з 2024 року. Зміна бюджетної класифікації водночас обмежує можливість коректного порівняння окремих категорій видатків у динаміці.

Внаслідок цього значна частина суб'єктів господарювання зосереджується переважно на забезпеченні поточної діяльності, а не на довгостро-

ковому розвитку. Водночас державна підтримка економічної діяльності залишається обмеженою через пріоритетність фінансування нагальних соціально-економічних потреб (рис. 3).

Рисунок 3 демонструє концентрацію фінансування переважно у транспортній сфері, тоді як підтримка інших галузей і підприємництва залишається обмеженою. Така структура видатків має недостатній стимулюючий ефект для розвитку економіки, людського капіталу та бізнес-активності (рис. 4).

За даними рис. 4, у 2021–2025 рр. спостерігається зростання обсягу видатків державного бюджету за одночасного переважання поточних витрат. Низька частка капітальних видатків обмежує інвестиційний розвиток, що зумовлено необхідністю концентрації ресурсів на першочергових потребах держави в умовах економічних і воєнних викликів.

Місцеві бюджети, виконуючи функції фінансування соціальної інфраструктури, дещо обмежені у реалізації власних інвестиційних програм через недостатню фінансову автономію та част-

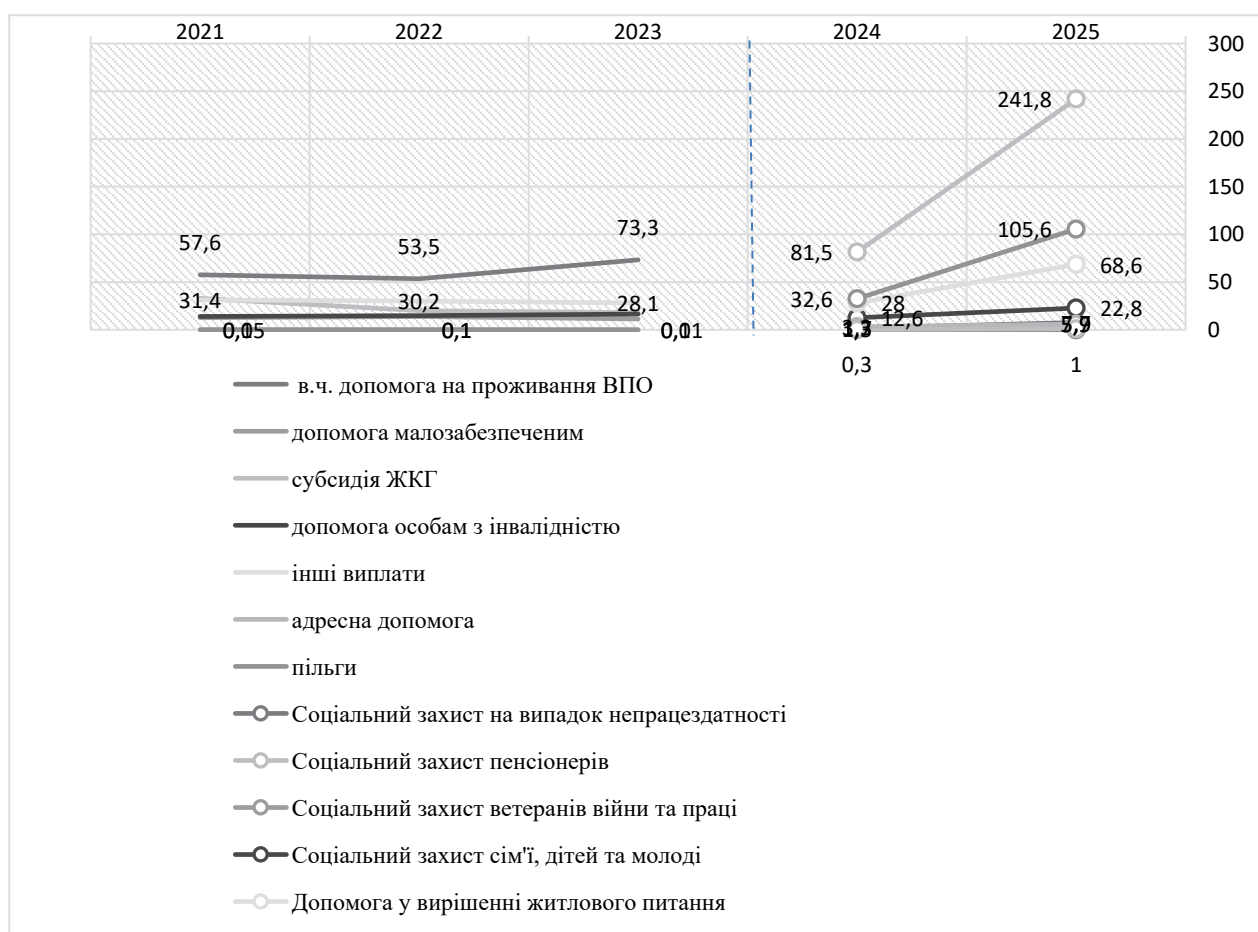

Рис. 2. Динаміка видатків державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 2021–2025 рр., млрд грн

Джерело: [2]

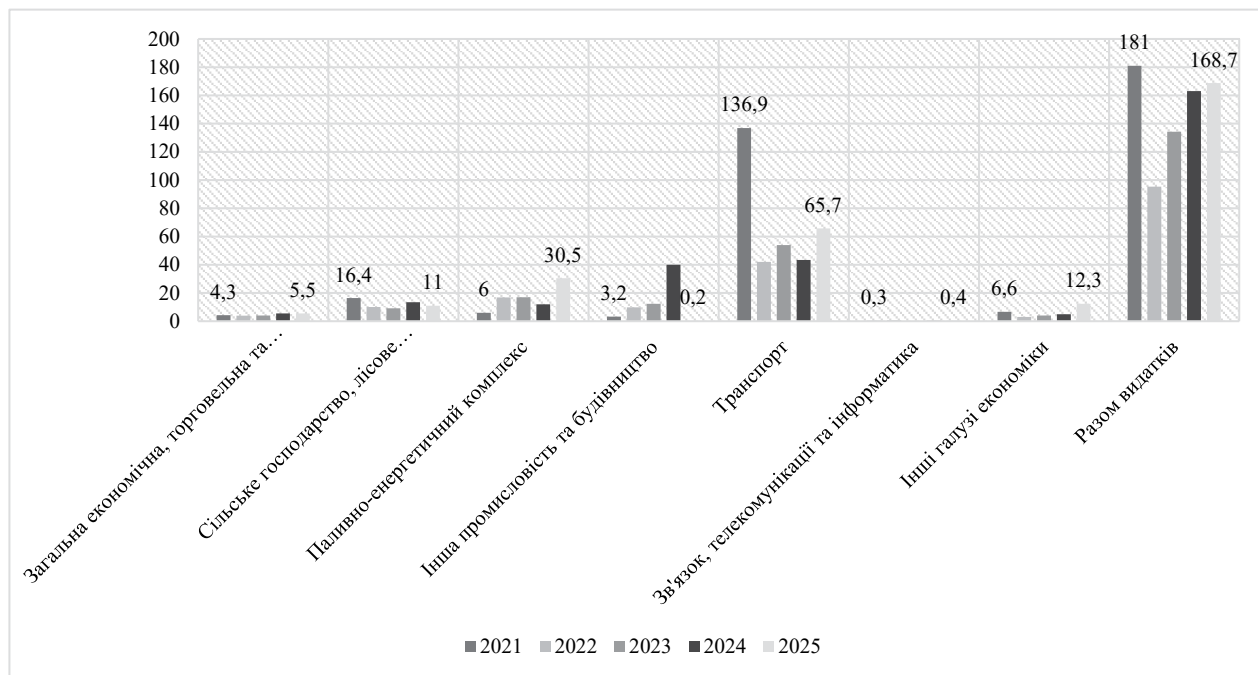

Рис. 3. Динаміка структури видатків державного бюджету на економічну діяльність у 2021–2025 рр., млрд грн
Джерело: [2]

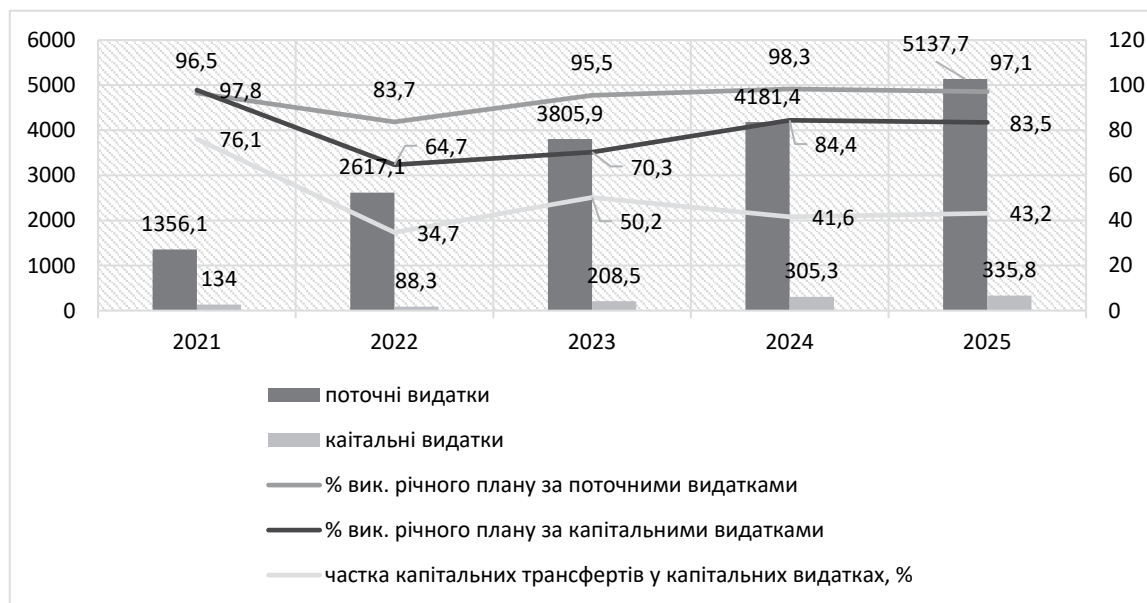

Рис. 4. Динаміка структури видатків державного бюджету (за економічною класифікацією) за 2021–2025 роки, млрд грн
Джерело: [2]

кову залежність від трансфертів (рис. 5). Так, у 2021–2025 рр. значний обсяг видатків місцевих бюджетів спрямовано на освіту. Водночас не зважаючи на загальний приріст, частка видатків на соціальний захист знизилася з 19,7 % у 2021 р. до 11,6 % у 2025 р., тоді як видатки на економічну діяльність зросли з 4,9 % до 10,8 %. Це вказує на поступове посилення уваги до підтримки економічного розвитку за збереження провідної соці-

альної функції місцевих бюджетів. Отже, актуальним залишається вдосконалення механізмів планування бюджетних програм для забезпечення соціальних потреб і стимулювання підприємницької активності на місцевому рівні.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Проведене дослідження засвідчило, що державний та місцеві бюджети є важливими інструментами

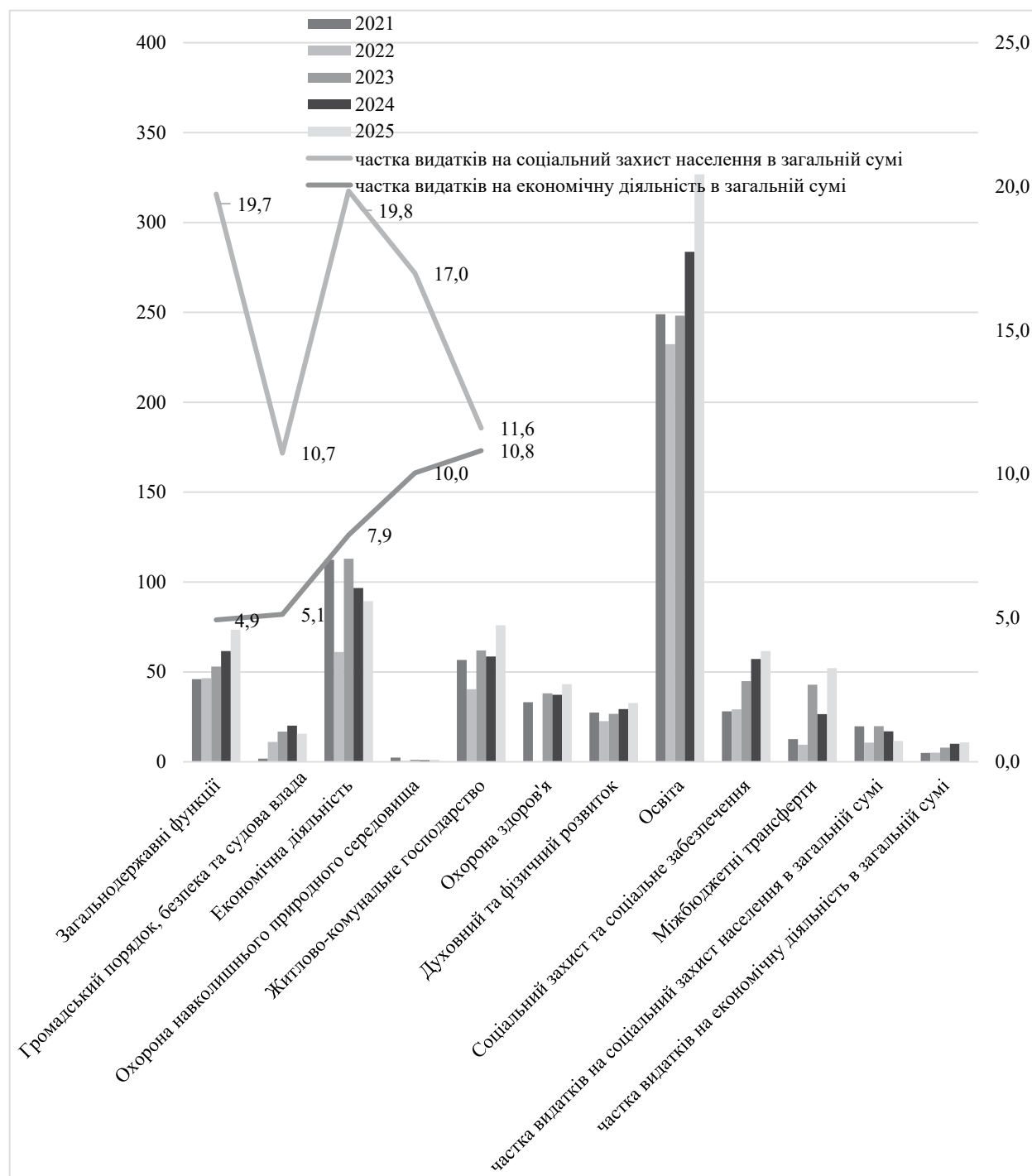

Рис. 5. Динаміка та структура видатків місцевих бюджетів України у 2021–2025 рр. (за функціональною класифікацією), млн грн

Джерело: [2]

соціальної стабільності й економічної підтримки. Водночас переважання поточних видатків та фрагментарність підтримки підприємництва обмежують довгостроковий розвиток держави та місцевого самоврядування. Вбачаємо перспективи соціального інвестування у підвищенні ефективності бюджетних програм, розвитку партнерства у сфері соціальних послуг та спрямуванні ресур-

сів на підтримку підприємництва. Реалізація цих підходів посилить соціально-інвестиційну спрямованість бюджетної політики.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінюванням впливу бюджетних рішень на розвиток людського капіталу, підприємництва та фінансової спроможності територіальних громад у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко Ю. А., Яріш О.В., Кононенко Ж.А., Лизун Р.Б. Проблеми управління публічними фінансами в умовах військового стану в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Економічні науки*. 2024. Вип. 3(113). С. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-3-7>
2. Дані сайту державного веб-порталу бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 01.06.2026).
3. Ломачинська І. А., Супруненко М. Д. Формування концепту соціального інвестування у контексті сучасних глобальних викликів. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2023. Том 22. Вип. 2(54). С. 99–113. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2\(54\).297696](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2(54).297696)
4. Луніна І.О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання: монографія. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2020. 440 с. URL: <https://digpub.chite.edu.ua/books/fin/Lunyna.pdf> (дата звернення 25.05.2026).
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: статистичні дані. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення 30.05.2026).
6. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2026–2030 роки та затвердження операційного плану заходів з її реалізації: Розпорядження КМУ від 25.02.26 р. N 217-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR260217?an=1> (дата звернення 01.05.2026).
7. Ставки, індекси, тарифи: дані сайту Міністерства фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/> (дата звернення 29.05.2026).
8. Юхман Я., Колещук Н., Щербаків М., Чухрай В. Стратегічні виміри соціального інвестування: перспективи та виклики. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2023. № 17(34). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/620> (дата звернення 15.05.2026)
9. Яневич Н.Я. Сутність, функції та механізм соціального інвестування. *Економічний простір*. 2016. № 110. С. 95–106.

REFERENCES

1. Glushchenko Yu. A., Yarish O.V., Kononenko Zh.A., Lyzun R.B. (2024). Problemy upravlinnya publichnymy finansamy v umovakh viys'kovoho stanu v Ukraini. [Problems of public finance management under martial law in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade: Collected papers. Series: Economic Sciences*, no. 3 (113), pp. 53–58. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-3-7> [in Ukrainian].
2. Dani saytu derzhavnoho veb-portalu byudzhetu dlya hromadyan. [Site data of the state budget web portal for citizens.]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed: 01.06.2026). [in Ukrainian].
3. Lomacynska I. A., Suprunenko M. D. (2023). Formuvannya kontseptu sotsial'noho investuvannya u konteksti suchasnykh hlobal'nykh vyklykiv. [Formation of the concept of social investment in the context of modern global challenges]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya – Market economy: modern theory and practice of management*, no. 22, 2(54), pp. 99–113. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2\(54\).297696](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2023.2(54).297696) [in Ukrainian].
4. Lunina I.O. (2020). Publichni finansy v makroekonomichniy politytsi zrostannya: monohrafiya [Public Finance in Macroeconomic Growth Policy: Monograph]. Kyiv: NAN Ukrainy, DU “In-t ekon. ta prohnouzuv. NAN Ukrainy” [NAS of Ukraine, State Institution “Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine”] Available at: <https://digpub.chite.edu.ua/books/fin/Lunyna.pdf> (accessed: 01.06.2026). [in Ukrainian].
5. Ofitsiynyy sayt Ministerstva finansiv Ukrainy: statystychni dani [Official website of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua> (accessed: 30.05.2026). [in Ukrainian].
6. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro skhvalennya Stratehiyi reformuvannya systemy upravlinnya derzhavnymy finansamy na 2026–2030 roky ta zatverdzhennya operatsiynoho planu zakhodiv z yiyi realizatsiyi”: vid 25.02.26 r. N 217-r. [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Strategy of reform “On the State Finance Management System for 2026–2030 and Approval of the Operational Plan of Measures for its Implementation” from 25 Feb., 26 No. 217-r.]. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KR260217?an> (accessed: 01.05.2026). [in Ukrainian].
7. Stavky, indeksy, taryfy: dani saytu Ministerstva finansiv [Rates, indices, tariffs – Ministry of Finance]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/>. (accessed: 29.05.26). [in Ukrainian].
8. Yukhman Y.A., Koleshchuk N., Shcherbakov M., Chukhray V. (2023). Stratehichni vymiry sotsial'noho investuvannya: perspektyvy ta vyklyky [Strategic dimensions of social investment: prospects and challenges]. *Adaptyvne upravlinnya: teoriya i praktyka – Adaptive management: theory and practice*, no. 17(34). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-06](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-06) (accessed: 15.05.2026). [in Ukrainian].
9. Yanevich N.Ya. (2016). Sutnist', funktsiyi ta mekhanizm sotsial'noho investuvannya. [The essence, functions and mechanism of social investment. Economic space]. *Ekonomichnyy prostir – Economic space*, no. 110, pp. 95–106. [in Ukrainian].

Julia Glushchenko, Poltava University of Economics and Trade; **Kateryna Pylypenko**, Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University Zaporizhzhia; **Inna Bilous**, Sumy State University. **The role of the budget in social investment and creation of preconditions for the development of entrepreneurship in Ukraine.**

Annotation. The purpose of the article is to study the role of state and local budgets in ensuring the effective functioning of the social protection system and stimulating the development of entrepreneurial activity, as well as to substantiate the directions for improving the budget mechanism in the conditions of modern socio-economic transformations. **Research methodology.** To achieve the goal, the methods of scientific abstraction, generalization, systemic and graphical analysis were used. **Results.** The article analyzes the role of state and local budgets in ensuring social protection of the population and stimulating the development of entrepreneurial activity. The features of the formation and use of budget resources in modern conditions of socio-economic transformations are identified, and the problem aspects associated with the predominance of current social expenditures and the insufficient level of investment orientation of budgetary policy are outlined. Directions for the development of social investment are proposed through increasing the efficiency of budget programs, partnership with the public sector in the provision of social services, and improvement of budget mechanisms for supporting entrepreneurship. Practical significance of research results. The implementation of the proposed theoretical provisions and practical recommendations in the field of budget policy will create the prerequisites for improving the level and quality of life of the population, strengthening the effectiveness of the social protection system, as well as ensuring balanced and sustainable socio-economic development of Ukraine.

Keywords: budget, revenues, expenditures, social investment, entrepreneurship, financing, incentives, Gross Domestic Product.

Дата надходження статті: 17.06.2026

Дата прийняття статті до публікації: 09.07.2026

Дата публікації статті: 10.09.2026